

Etika XXII

Ladislav Hejdánek

in: Ladislav Hejdánek, [Žít bez průšvihů znamená žít bez pravdy](#), ed. Jan Hron, Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2025, p. 134-135

in: Ladislav Hejdánek, [Žít bez průšvihů znamená žít bez pravdy](#), vyd. Jan Hron, Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2025, str. 134-135

◆ bytový seminář, česky, vznik: 25. 5. 1987

◆ private seminar, Czech, origin: 25. 5. 1987

Etika XXII [1987]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (Kaz a_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Já teda to naprosto chápu, když to napasuju na církevní poměry. Tam je to vidět, jak se dá dělat osvětářský kázání a nikoho to prostě nikdy nepopotáhne, a přitom se tam neustále bájí o tom, jakej život za naše hříchy a tak dále. Myslej si, že to je to ono. To se úplně přesně na tom poznáš, jakmile bys jim někde pustil, že by mělo jít o nějakou reálnost, tak to chápou jako, že se to tam nepatří.

Zejména se v tom nevyznají. A dokonce v tom vedení církevním představitelé říkají, přímo se hlásí k tomu, že se v tom nevyznají, a tudíž o tom nemohou nic říkat a že nemohou rozhodovat, že nejsou v tom kompetentní, a tudíž, že se do toho nebudou plést jako bezduché želé a tak dále. Zatímco každý normální člověk, když by už přiznal, že je tak blbý, že se v tom nevyzná, tak by řekl: „Promiňte, ale já tedy nemohu takovouto funkci zastávat, když se v tom nevyznám.“ Tak oni ji zastávají léta a přitom si dovolí veřejně hlásit, že samozřejmě tomu nerozumí. Tak proč tam leze takový blbec? Tak to je hloupost taky.

Jiný hlas: No samozřejmě.

Hejdánek: Ty nepřekročitelné meze například jsou taky v tom, že musím vědět, čeho jsem schopen a čeho nejsem, v čem jsem kompetentní a v čem ne, a nekecat do všeho, když se o tom mluví, když o tom nic nevím. Člověk nějak musí vědět o sobě, jestli o něčem něco ví, nebo ne, a nepindat. To je taky nepřekročitelná hranice. Anebo brát na sebe funkci. To je absolutní záležitost v tom vidět nějakou životní metu, že ho jmenují, odhlasují za nějakého funkcionáře církevního a tak dále. Když je vůl, tak si toho má být vědom a být aspoň tak ne-vůl, aby to odmítl.

Jiný hlas: Ty hranice jsou stanoveny tou morálkou té společnosti. Já jsem ten *Bonhoeffer*...

Hejdánek: No ne, to je nebezpečí. Jak to formuluje *Bonhoeffer*, tak by se to tak dalo interpretovat.

Samozřejmě to je nepřijatelné, čili já bych to neuznal v tom případě. Ale já si myslím, že by to bylo nepochopení *Bonhoeffera*, že tohle nemyslel. Ale on to formuluje tak, že by se to tak dalo interpretovat, to vám dám zapravdu. Samozřejmě, že to není jenom záležitost morálky, ale asi je to takhle.

Prostě když třeba *Rádl* vytýká *Sokratovi*, že při těch svých obhajobách se nesnažil přesvědčit ty shromážděné občany athénské a že je provokoval. Tak na jednu stranu, že se nesnažil přesvědčit, by podle *Bonhoeffera* bylo správně, protože přesvědčovat hloupé nelze. Ale byli-li opravdu hloupí, neudělal on spíš něco, co hlupák má udělat nebo dělat, pomáhal dělat tím, že je vyprovokoval? Není to, *Rádl* vytýká, není to vlastně nelidský vztah k těm občanům, že ten *Sókratés* je tam takhle dráždil? Na tom něco je. Nejde o to před nimi se nějak pokořovat, se jim přizpůsobovat, dávat jim zapravdu, i když pravdu nemají. Ale přece jenom je tady jistý vztah, koneckonců byli to jeho spoluobčané. Proč se nepokusil jim nějak otevřít trochu oči? Proč byla skutečně tak blbá vláda v těch Athénách po tom pádu těch třiceti, že se nedalo čekat... On se neměl čeho bát. Jediné nebezpečí, které mu tady říká *Bonhoeffer*, že to je nebezpečné přesvědčovat ty blbce. Ale on se nevyhnul tomu nebezpečí tím, že je provokoval. Takže vlastně jemu žádné nebezpečí hrozit nemohlo. Proč tedy provokoval? On se mohl pokusit je přesvědčit. Tedy tato otázka je přece něco jiného než přiznat, že ti, co mě soudí, mají právo na to mě soudit. No nemají samozřejmě. Ale přesto je nelidské se jim tak sarkasticky vysmát. A když mě odsoudí jako vinného a já si mám navrhnout trest, tak tam říct, aby mě za trest živili doživotně v *prytaneiu*, což se dělalo nejzasloužilejším občanům. Tak to je mohl sežrat. Jaký má smysl dožít ty blbce? Dobře, když nemá smysl přesvědčovat, tak něco jiného, ale dožít, to taky nemá smysl. Tedy mně v žádném případě nenapadá, že by tam obecně platná morálka měla být nějak extra závazná. Samozřejmě, že závazné je to, co má být, bez ohledu na to, jaká je momentální morálka. Ale zas úplně se na ni vykašlat nelze. Musím nějak být trochu s těma lidma. A když oni tu morálku takovouto mají, tak já na ně musím pomalu a nemůžu prostě dělat jenom toho střecha, co těm kobyldám ušlechtilým athénským leze do ucha a tím je pobízí k tomu, aby se vzpínaly, eventuálně plašily.

Ten respekt k těm lidem ještě neznamená, že jim dávám zapravdu. Já nemusím tu jejich morálku uznávat, ale musím ji respektovat, vědět o tom a jednat s nimi jako s lidmi, kteří tu morálku uznávají, pokud ji

uznávají. Pokud je to jenom podvod a jenom se tváří, že ji uznávají, a sami jsou to vrahové, tak je musím odhalit. Ale to zase neodhalím tím, že se jim vysmívám nebo že je provokuju. Prostě je tady nějaké něco mezi. Ta arogance *Sókratova*, navíc zastřená takovým... teď nevím, jak bych to nazval, ten vnější nářek to má jako *Rollandův dobrý člověk*, prostě taková dobrosrdečnost, vyzývá je, aby se zasmáli spolu s ním nebo ukazuje, že je chápe, ale v podstatě je to obrovský útok. To je taky chyba. Je daleko spíš snesitelnější pro lidi, když s nimi jednáte hrubě, útočíte, a oni cítí, že je berete vážně. Kdežto on s nimi mluví jako s nedospělými, provokuje je. Prostě to lidé nemohou přijmout.

Takže závěr je: samozřejmě, že nejde o to se adaptovat na to, co se všeobecně uznává, ale je potřeba reagovat, jednat takovým způsobem, aby bylo jasné, že to respektuju, že to beru v potaz. I když to neuznávám, tak ty druhé lidi uznávám. Tohleto nějak by... jo, to je mezi tím něco. Prostě se postavit proti všem... to je něco jiného, když se člověk dostane nechtě do situace, kdy je naprosto izolovaný, no tak pak už není kam couvat, pak už teda opravdu i ten potkan, když je v tom rohu, tak zdivočí a začne kousat, ačkoliv člověk je mnohem větší než ten potkan.

No takže to je jiná situace, ale sám se stavět do opozice proti všem je myslím lidsky ne zcela akceptovatelné, ne zcela přijatelné. Je to vždycky nějaká chyba. A zejména chyba intelektuální. To si intelektuál nikdy nesmí dovolit: tak docela být proti všem. Na jedné frontě, to ano. To jest proti těm vyřídudům, proti těm podvodníkům, proti lhářům ve veřejném životě a já nevím co všechno. To je něco jiného. Ale vyjádřit se o všech najednou... mně je sympatické na *Bonhoefferovi*, že tam říká, že i když je ta situace nejhorší, tak když si uvědomíme, že hloupost není nějakou výbavou přirozenou, ale že vzniká jako důsledek, vedlejší důsledek určitých reálných okolností, tak svým způsobem je to takový přejný nebo sympatizující pohled na ty hloupé lidi, protože jim to dává šanci, že za předpokladu, že se změní situace, tak se najednou ukáže, že oni tak blbí nejsou. I když v současné chvíli jsou blbí.

Takže postavit se tak sverpě proti nim, i když v dané situaci jsou blbí, znamená nerespektovat jejich budoucnost, jejich možnou budoucnost, poněvadž po jistých změnách se mohou ukázat daleko lepší, než teď vypadají. No, to je asi ten...

Jiný hlas: Skutečně to tak asi pak proběhlo s německým národem, aspoň *Arendtová* to tak píše, že najednou byli z vnějšku osvobozeni a hrozně se divili, jak mohli být tak blbí. A vcelku rychle. Netrvalo to tak, že by byla celá generace zatvrzelá a až druhá generace... ještě ta táž generace žasla nad tím, co to bylo. Ale k tomu je třeba ještě dodat, že to bylo za situace velmi nepříznivé, protože byli osvobozeni tím, že byli poníženi. To nebylo pravé osvobození.

Dobře, ale zejména, že byli osvobozeni těmi Američany, že tam zaváděli v podstatě tu *denacifikaci*. To byla taková absurdita, nebralo se to pořádně, mělo to strašlivé vady, a přesto to jistě pozitivní výsledky mělo. Čili kdyby se to dělalo inteligentněji, tak to mohlo mít ještě větší úspěch.

Ale to všechno právě ukazuje na tu vnější změnu. To by mohlo být přímo základem nějaké *teologie osvobození* u *Bonhoeffera*. Vnější změna má předcházet vnější osvobození tomu vnitřnímu, o čemž se v hádce o osvobození píše, o čemž i papež, když teď jezdí po Latinské Americe, mluví, aby ukázal, že to vnitřní je důležité a to vnější je až druhotné, následné. Ale tenhle ten tvrdí úplně obráceně, a tím by byl, kdyby ho znali, velmi vhodný pro ty latinskoamerické...

Hejdánek: Ono je to tak, že to je v několika formulacích, to je třeba provést. A on to už nemohl provést. Fakt je, že v těch starších textech *Bonhoefferových* je to jinak. V *Následování* nebo v *Sanctorum Communio*, tam je to všechno ještě strašně luterské. Tady překonává sám sebe de facto jako luterána. To vnější osvobození, to je teda...

Jiný hlas: Teď je otázka, co, kdo, jak, kdo to má provést atd. Nicméně...

Hejdánek: Evidentně si tam připravuje, jaksi zdůvodňuje to, že se dokázal spojit s cizí mocí proti vlastnímu lidu.

Jiný hlas: To tam ještě není a o tom tam taky nepíše, protože do posledka to bylo otevřené, on to zapíral, až pak byl popraven, když to celé prasklo posléze, až příliš pozdě. Ale nesmíme zapomenout na jednu věc: *Bonhoeffer* sám prošel vnitřním osvobozením, to jest, že to takto viděl a že vlastně revidoval své

dosavadní luterství. On se dostal do kriminálu... tedy tady ještě ne do kriminálu, ale spousta věcí dalších se mu začala objevovat. Tady to bylo těsně předtím, než se dostal do vazby a kdy už na plné pecky ilegálně pracoval v opoziční církvi, v *Bekennende Kirche*. V této situaci, pod tím zvýšeným tlakem, on se vlastně vnitřně osvobozoval.

Hejdánek: Takže to je možné vyložit dvojím způsobem. Že jsem se mýlil a že první je vnitřní osvobození a to vnější k tomu přistoupí. Já myslím, že nikoliv, že to musíme chápat takto: teprve když se člověk rozhodne pracovat na tom vnějším osvobození, kdy se takříkajíc dostane konečně na nějaké místo, kde funguje, a nejenom uvažuje o vnitru, tak najednou se otevře jeho svoboda vnitřní zcela překvapivým způsobem. Že je potřeba zaujmout to stanovisko skutečné, nejen intelektuální. A že v tu ránu... Tedy nesmíme to zjednodušovat tak, že nejdřív je potřeba všechno osvobodit a pak už ti lidi se poddají vnitřně. To není tak. Jde o to se rozhodnout pro to vnější osvobozování a v tu ránu najednou ta vnitřní svoboda se začne otvírat. Já aspoň bych řekl, že ten správný výklad je tenhle.

Jiný hlas: A tak to tak probíhá většinou, ano. Tak já bych to neřekl. No tak počkej, to ukaž. Já když si v mém mládí vzpomínám, my jsme se rozdělili na dvě party, tak názorově. Jedni tvrdili, že je potřeba pracovat na tom vnějším a jiní tvrdili, že je potřeba pracovat na sobě. Byl to takový dvojí názor. A po deseti letech na to se ukázalo, že ti, co pracovali na těch vnějších změnách – a sice to se jim tedy nepovedlo – tak pracovali tím pádem na sobě a byl na nich vidět velký pokrok. Zatímco ti, co... nefunguje to a *vice versa*. Funguje to tak, že ti, co nechtěli, ti, co chtěli pracovat jenom na sobě, tak byli furt stejní. A furt znova po pěti letech znova zdůrazňovali, že je potřeba víc a ještě víc na sobě, aby to, až půjdou ven, bylo to nejkvalitnější venku. Po deseti letech jo.

Mně se na tom nelíbí, že to odhodlání začít s tím vnějším: „Rozhodl jsem se, a tedy už vnějškově sbírám ty spolupracovníky a už to takhle kupím,“ že to je à la Nicaragua, tedy toho umělce v čele státu, a pak ti čtyři faráři přísluhují, ten Ernesto Cardenal a ten ministr zahraničí. Že ti jako vstoupili do té vnější činnosti a nakonec ten vnitřek jim tak vybobtnal, že nedovedou rozpoznat, že tohle jsou opravdu bojůvky, diktátorství, potlačování atd. Oni říkají: „Ne, ten Vatikán, ten nás tam neprozřel. My musíme dělat tuhle vnější a pak teprve zalezeme do nějakého monastýru.“ Rozumíš, mně by se to neřeklo, jak ty říkáš, zalezeme vnitřně a jak někdo říká furt: „Ty pěstuj tu dušičku,“ tak je to k ničemu.

Víš, co jsem četl o tom Cardenalovi? On byl v nemilosti v Nicaragui u té vlády předchozí. Četl jsem takovou knížku, on ji napsal, ještě když byl v nemilosti. Je to rozhovor s nějakým německým redaktorem a je to v celém světě ta knížka známá. Čteš to a furt si říkáš: „Ty brdó, člověče, to je nádhera, jak on mluví o tom, že ty obřady, ty rituály, už to k ničemu není a nespravedlnost...“ A najednou otázka přijde od toho redaktora: „A co Kuba?“ A najednou už vidíme, že byl hloupej. V té době ta Kuba už byla jasná. A on to nenahlížel, on to nebyl schopen nahlédnout. Jestli on, když mu tam zrubali tu vesnici a viděl ty mrtvoly a sám se nějak zachránil, tak tahle krutost jestli pak už ho nezaslepila, že se domníval, že všechno ostatní může být polehčující zlo proti té krutosti, kterou on zažil. A podobnou krutost ten Che Guevara zažil asi celou řadu. Přesto byl schopen nahlédnout, že ten režim byl zvrácený, a proto odešel.

Hejdánek: Tedy já mám dojem, že jde o něco jiného. Ve chvíli, kdy je zpětně moc, mocenská struktura, no tak v tu ránu se vytváří nová situace blbých. Každá moc, každá skupina, která má moc, potřebuje ty hloupé, aby to fungovalo. Tam už nejde o to, že by se nemělo tvrdě zakročit, nýbrž že to tvrdé zakročení je přetaženo do chvíle, kdy vítězství je využito k tomu, aby byla uchopena moc. A vlastně začíná nový proces analogický předchozímu.

Jiný hlas: No ale já pořád dobře nevím, jak v té metodě funguje, že tedy ty se rozhodneš pro to vnější osvobození, nezůstáváš tedy nejdřív na té vnitřní stránce, pak ti ale kupodivu tím vnějším osvobozováním rosteš v tom vnitřním osvobozování. Já pořád nevím, kde ti to dalo ten zdroj myšlenek, nebo když kolem sebe bys měl neúspěchy, tak z čeho mít to *conscience*, to vědomí sebe, že prostě skutečně se zároveň ustavuješ, když by to bylo jenom nejdřív na tom vnějším osvobozování. Tam přece vždycky dochází k různým zradám a nepochopením i s těmi svými soupeřníky, ne?

Hejdánek: No jde o to, jestli dochází ke zradám, které zradím já. To je rozhodující. Na tom já se

konstituuji, ne jestli někdo zradí, tak tím já se nekonstituuji. Já se konstituuji, když já zradím.

Jiný hlas: Dobře, tak ty nezradíš, ale jdeš na to vnější osvobození. A teď se tedy domníváš, že najdeš ty lidi, kteří se taky tak tážou jako ty. Zradím já, oni se konstituují a ty s nimi zároveň. A teď co když jsou to ty typičtí, kteří se mění, chameleoni, a jde taky do toho vedle tebe? Tak jestli bude to partnerství?

Nebude, tam nebude fungovat vůbec v těch mravních situacích. Ty prostě děláš ty kroky...

Hejdánek: Ty kladeš tu otázku: „No a co jestli, když si udělám řidičák a půjdu do toho auta a ožeru se, tak jestli pak se nesrazím?“ No srazíš se!

Jiný hlas: No srazíš se, když se ožerou ti druzí. Ty se neožereš, ale ožere se ten druhý vedle tebe. To je taky pravda.

Hejdánek: Ale o to ještě tím spíš.

Jiný hlas: Ale no dobře, já беру právě jako ty, když jdeš do toho vnějšího osvobození, tak jdeš do toho prostě vždycky ne sám se sebou, ne?

Hejdánek: No jistě, no tak proto taky to je to omezení nepřekročitelné, že prostě nemůžeš, i když máš nejlepší myšlenky, no tak musíš počítat s tím, jaký jsou ty druhý. Jak tu znáš třeba Robespierrovu závěť?

Já jsem neznal Robespiera a on v těch závěrečných dnech, než ho skutečně dekapitovali, tak on říkal:

„Jo, a teď se blíží ty, kteří nás teď smetou, a nebude žádný rozdíl mezi těma, kteří poctivě tedy makají, a mezi těma, kteří neustále zrazovali, a teď se to úplně takhle změní.“ I když ten systém byl o to taky moc... tak to je ono, co je v každé situaci, na každé pozici, ať už v dnešní církvi, v dnešních fabrikách. „No ty jsi se ozejval, no to byla jenom tvoje ctižádost, to bylo prostě jenom vysunutí. My, co jsme zrazovali, tak my jsme ti oni, kteří vlastně celou tu věc unesli, celou tu věc unesli.“ [nesrozumitelné] nevyskakovat.

Jiný hlas: Hele, tak já bych spíš chápal právě to vnější osvobození Bonhoeffera, že to je tak, že vnějšně osvobozen je někdo, kdo mě přesvědčí, že nemusím jednat tak, jak jsem doposud jednal. To je vnější osvobození. Že se nemusím, že zjišťuji, že se nemusím bát, že nemusím vycházet z toho, že se něco nesmí a že se nemůžu odvázet. A teď mi to někdo předvede, a to mě intelektuálně nepozvedne, ale vnějšně osvobodí. Že já to vidím, že on se odváží. To je vnější osvobození. A teď ještě, kdyby jsi provedl, jak se ti otvírá ta vnitřní svoboda.

Hejdánek: Vnitřní svoboda vždycky je spojena s tou pravdou, nebo s ryzí nepředmětností.

Jiný hlas: Tudíž chápu, že Bonhoeffer umíral ve vnitřní svobodě, že přes celej ten zápas jeho, že i v tom tedy zmarnění toho svého boje on dává přímo, bych řekl, ty pojmy *Not*, *Leiden*, *Tod*, *Tat*. On to má v nějakým takovým v tom svém kredu konečným, co otiskli ty Němci, jak se mi to dostalo. Jak vychází, i smrt je velký osvobození, i to utrpení... je to takhle jako on předváděl. Já bych si to musel přechít, kde on má tu vnitřní svobodu právě i v těchhle mezních situacích. Bereš to taky v těch mezních situacích?

Protože on neví přesně teď, o čem je řeč. Myslím ten průběh a to jeho konce, tak tohle říká v roce 43, 44, on umírá v 45. roce. Tak jestli právě ten Bonhoeffer pak už v tom zatčení a podobně, jestli on, myslíš, že provedl na sobě ten celej postup s tím vnějším a vnitřním osvobozováním.

Hejdánek: Byl popraven 9. dubna 45.

Jiný hlas: 45... Tak dobře, tak kdy byl ten atentát? Ten byl v 44. roce. Toto teprve po 44... v 44., to se pak urychlilo. Jo jo, v 44. Tak tohle když píše v 43. roce o tý hlouposti, tak to ještě žije dva roky. Ale víš, já nevím teda, na co se ptáš.

Hejdánek: Pokud jde o něj, tak my do něj nemůžeme vníknout, jak to s ním bylo. Tady jde o to jediné posoudit, co tady říká myšlenkově.

Jiný hlas: No ta činnost, kterou on dělal, jak říkáš, ve Švédsku nebo s kým on se to spřáhl, tam se sešel s nějakýma těma proti Německu, jak dělal ten odboj. I on jezdil, já myslím, za války ještě jezdil do ciziny, vid'?

Hejdánek: V Anglii byl. V Anglii byl, ve Švédsku byla nějaká spojka, německá spojka, i takhle sice... A ta činnost, kterou on tedy vykonal v *Bekennende Kirche*, no jistě... Vnitřní osvobození se těžko dá líčit zvenčí. Prostě to je otázka toho prožitku nebo jak bychom to... to strašně subjektivizuje takhle zase, když se to řekne. Já nevím, jak by se to správně... Prostě to je událost, kterou člověk zaznamená a jenom tak

jako náznakově o ní může něco říct.

Čili tady zase nejde o ten zážitek toho vnitřního osvobození, tady jde o to, co se tím míní. Mluvíme o myšlenkách. Tedy myslí se tím nebo míní se tím to, že člověk, aniž by... a to mluvíme teď v těžkém rozporu s ním, ale aniž by se jeho situace zlepšila, dokonce i tehdy, když se jeho situace zhorší, že to nesouvisí takto, že může svou novou situaci, třeba i zhoršenou nebo aspoň nezlepšenou, přijmout s jakýmsi ulehčením. No a s tím ulehčením přijme tu situaci nikoliv tehdy, když rezignuje, ale tehdy, když se postaví na správné základ nebo na správné místo. Vnitřní osvobození spočívá po mém soudu... Je třeba taky *interpretovat*. Já jsem dneska hlavně vyložil toho *Bonhoeffera*. Já ho celého neberu. Mý zkušenosti jsou poněkud jiné. Já jsem to jednou napsal, blbě se to citovalo, je to někdy až trapný se k tomu vracet, nicméně prosím za prominutí, že to připomenu. Já jsem zažil ten pocit osvobození tři dny po zatčení, po čtyřech dnech možná, když už přestaly ty celonoční výslechy a kdy jsem se z toho blázince nějak trochu vytrhnul a nahlédl tu situaci a najednou jsem se cítil strašně dobře. Protože celou dobu předtím jsem furt měl v sobě takovou... se mnou lomcovala taková nespokojenost, taková se sebou a s věcmi a tak dále. Furt se s někým něco dělo a furt byl někdo zavíraný a vyhazovaný a teď prostě už se mi to teda zadíralo a já furt nic nedělám. Prostě toto je ta nějaká taková... vnitřně jsem byl sevřenej touhle situací. A ve chvíli, kdy jsem se octl v situaci, kdy najednou bylo všechno jasné, tak jsem to cítil jako úlevu. Bylo to falešný? Já nevím, prostě to byla jednou provždy úleva a já od té doby v podstatě mám takovej dojem, že se stalo něco, co já jsem si vlastně nezavinil, nezapříčinil, nebylo to mé rozhodnutí, že spadl jsem do toho... nevím jak. A bylo to strašně užitečné, strašně dobré. Čili v čem bylo to osvobození vnitřní? Ne ve vnějším osvobození. Já jsem naopak zažil to vnitřní osvobození ve chvíli, kdy mě zavřeli.

Jiný hlas: Ano, ano, ano. A tam tedy neintervenovalo to vnější osvobození, tys nevěděl, jak jsi do toho spadl dobře.

Hejdánek: No jenomže to je zdánlivý. Tak se to formuluje. Fakticky já jsem tenkrát nedělal předtím nic pořádně, kdežto teďka jsem několik dní bojoval s tím vyšetřovatelem. A to je sice vyčerpávající, ale velmi uspokojivý. Najednou já jsem se cítil, jakože za něco bojuju, o něco zápasím. Já mám dojem, že to je to. Já jsem najednou se cítil, že jsem na správném místě, to jest ve chvíli, kdy jsem byl konfrontován konkrétně, ne pod všeobecným tlakem, ale konkrétně konfrontován s určitými lidmi, kteří mě chtěli dostat určitým způsobem, tak najednou prostě já jsem jako kdybych se vykuklil a už prostě nikdy nemůžu do té kukly zpátky, už je ze mě jednou motýl.

Jiný hlas: No, prostě je to trochu jinak, než on to líčí. A vracím se k tomu *De Kleppovi*, ještě jak ty jsi mu tam položil otázku, jak on říkal, že ten křesťanský život, že v té skutečnosti nebo v té každodennosti je taková *distanc* od světa nebo od čeho. A ty jsi říkal: ne, filosofie zakládá novou skutečnost, nezůstává *distanc*. Tak tohleto snad jako se domníváš i proved' tady v tom tvém vnitřním osvobození? Jakože tedy když na to nahlížíš filosoficky ještě. Jestli ta tvoje pozice v té nové skutečnosti, nebo že jsi založil novou skutečnost a že jsi v té situaci tedy provedl s těmi vyšetřovateli ten souboj a nebyl jsi na *distanc* od nich? To už je moje konstrukce, ale on se od tebe lišil... Ale to, jestli on mluvil o *dispare*... o *dispare Kierkegaardovi* z *Glaubens* a ty jsi mluvil o *dispare Kierkegaardovi* filosofii.

Tak ne, teď jak jsi to předvedl, jak jsi tam měl ten boj a jak jsi nakonec po těch třech nevím kolika dnech pocítil to vnitřní osvobození, jestli také to tvé myšlení filosofické... No to jistě, to se neodděluje křesťansky a filosoficky, to se nedomnívám, ale to tvé krédo v tvé filosofii se tam projevilo, že jsi šel přímo do té situace a že jsi nešel na *distanc*? Někdo by prostě třeba mlčel nebo by vůbec... ačkoliv to by se mu taky nedalo.

No dobře, tak tohle je provedení... ještě vyložil *Bonhoeffera* předtím, to spolu souvisí. Není lepšího příkladu možná takovýho transparentního, než je antisemitismus. Tam vidíš to propojení podivuhodné, mockrát. Existuje antisemita blbě úplně ve všem, ale pak jsou ty typy, co se s ním baví celej večer, o všem, neobyčejně sečtělý, a najednou zjistíš, že vrchol toho názoru, světonázoru, je ten, že za všechno můžou ti Židi. Tím je všechno řešeno. Kdyby jich nebylo... Najednou člověk má pocit celej večer, že se baví s někým velice rozumným a najednou to z něj vyleze a najednou vidíš, že to není tak, že by byl jinak

chytřej a jenom měl tuhlenctu, jako někdo nesnáší já nevím třeba komáry, taky někdo nesnáší všude. Najednou když si dáš pozor, tak vidíš, že je to vadný všechno, co říkal. Najednou prostě zjistíš všechno. A není to relaxace jenom, že řekne: a tak je to všechno prostě židovský nebo že ženský jsou kurvy. Možná jsi to u nějakých právě takových hodně, u takových jsi to slyšel od táty, že to jsou všechno Židi, tak to je blbec nějaký, tak to jo, tam je to jenom řečeno a neví vůbec o čem. Ale já jsem měl na mysli spíš takovej prokoumanej takovej... to já jsem slyšel u jednoho teologa, takovej bystřej, a potom to je... pak už je to někdy úplně evidentně nepředmětná víra, protože už ani argumenty nemá, když se k tomu dojde.

Jiný hlas: Když se do toho začneš hádat. *Sapientia*, to není nikde jinde uděláno, ale když už v tom jste, tak on to považuje za nedůležité; tím hádáním se ukáže, že nemá argumenty.

Hejdánek: No a přesto tam v tom zůstává to přesvědčení, že vlastně za tím vším...

Jiný hlas: Takže program této, naproti této hlouposti, je tedy vést k tomu osvobození. Osvobození vnější, osvobození vnitřní. Musíte postupovat a tedy nepřesvědčovat ty hlupáky, osvobozovat je. Takže kdybys seděl proti množství hlupáků, přesvědčování nepomáhá a teď bys je začal nějakým modelem, že bys jim říkal něco jiného...

Hejdánek: Jenom sami hlupáci přesvědčují. Ti mají vždycky argumenty takové hodně pádné.

Jiný hlas: Jestli sis toho všiml, když jde právě dejme tomu v takovýchhle otázkách etických, tak oni mají argumenty. Protože ty jsou jednoduché. Zejména takové evidentní jako, že nemůže být shnilé jablko vedle zdravého, protože se to shnilé neuzdraví od toho zdravého, ale naopak. To jsou ty, bych řekl, patřící podle těch tvých fenoménů právě k té hlouposti, která tak strašně lpí na té své idiotské názorové integritě intelektuální, aby si ji udržela.

--- (Kaz b_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Já si Kanta od té doby hrozně vážím a k tomu převalování a tak. Teprve, když jsem ho dočetl, tak jsem zažil velké zklamání, když on se při tom všem, že všechno věděl a měl správný náhled na všechno, tak k situaci těch našich studentských třenic v roce 68 a 69 na fakultě, tak ti mladí o to víc všechno stěžují. Viděl jsem, že to chápe všechno tak, že bylo by nejlepší, kdybychom se o nic nepokoušeli, nechali to ten lodi-vodu. K tomuto rozpoznání došel a řekl, tak od té doby jsem se od něj všechno, co kdy řekl dál, blbý. Vypadá to, že je to už pak subjektivní dojem, není to tak. Chtěl jsem si ho vážít, chtěl jsem slyšet to chytré, co říká, abych mohl pokývat hlavou, když jsem se s ním potkal v kuloárech a on začal ty své hrozné zprávy, už to nešlo. Už jsem viděl, že se u něj něco tak posunulo, že od té chvíle už neměl šanci. Jen se ukázala podivná rozumnost, že bychom se mu smáli všichni. To by bylo nejlepší.

Tak za týden další, týká další soustop. Stačilo úplně stíhat s ním. Co Galerie? Galerie. Spíš se k vám už vůbec neposunul k tomu snu. Saúdo, a proč ty se nehlásíš? Myslel jsem, že tam spíš, kamaráde. Tak ťukni nějakou žhavou otázkou, já si ji poslechnu. Chci se tam zakousnout, to nahraj.

Vlastně tyto principy o hlouposti, když se tady rozvádějí do rovin politických a tak, ale myslím si, že to úplně stejně funguje i v běžných situacích, drobnějších, každodenních, že se s tím člověk setkává na každém kroku. Zdá se mi, že to není jen o tom, co člověk spáchá na někoho jiného, třeba v mezilidských vztazích, ale že se s tím opravdu setkává i u sebe samého. Chtěl jsem se právě optat v tomto duchu. Každý, kdo se ptá podle svého vzoru, to mi pořád vrtá v hlavě. Zarazilo mě, že si člověk nemůže být jistý v některých situacích. Nevím, jestli to chápu dobře, ale chytrost může být na zábranu postupu toho člověka. Občas se stalo, že jsem se chytrosti bránil, intelektuálnímu hodnocení situací, že mě to vedlo k naprostému sobectví.

Hejdánek: Že jste se bránil?

Jiný hlas: Schválně jsem se bránil chytrosti nebo intelektu, věděl jsem, že mě to vedlo někam úplně, kam jsem nechtěl.

Hejdánek: No to bývá tak. Většinou člověk, co chce, tak je blbý. Takže když vás něco vede, kam nechcete, tak to nemusí být nejhorší.

Jiný hlas: Právě proto jsem ten intelekt snažil potlačovat, až jsem se dostal do druhého extrému, že jsem si počínal úplně hloupě. Dostal se do určité vnitřní svobody, ale mně to připadalo úplně hloupé, že mě

někdo nachytával na věcech, o kterých jsem vůbec neuvažoval. To je těžké.

Hejdánek: Takže to bylo falešné vnitřní osvobození.

Jiný hlas: Spíš taková vnitřní volnost. Cítil jsem, že poznávám něco, že jdu dál, ale vlastně jsem určité věci vůbec nedokázal vnímat, ty běžné.

Hejdánek: To bych interpretoval jako nedostatek chytrosti. Důsledek toho, že jste chtěl potlačit ten intelekt.

Jiný hlas: Když jsem zase začal přemýšlet, tak mě to zase brzdilo v té vnitřní svobodě nebo v tom vnitřním postupu.

Hejdánek: Rozdíl v čem?

Jiný hlas: V tom vnitřním postupu nahoru.

Hejdánek: To taky přijde. Vnitřní svoboda není shodná s bezstarostností že to není takové to ulehčení, které znamená, že už nejsou problémy, už se nemusím o nic starat, že už můžu na všechno kašlat. To není, to se tím nemyslí. To osvobození, to je situace, kdy si uvědomuji, že nejsem jen instrumentem, že nejsem jen předmětem manipulace, nýbrž že na mně záleží něco, že teď musím já odpovědně něco udělat, říct, provést.

Že to je to osvobození. Že já nemusím přijmout situaci, kdy předem už jenom hraju nějakou roli, kterou mi někdo předepsal. To je to osvobození. To neznamená, že najednou jsem bezstarostný. To naopak, ty starosti teprve se ukazují v pravém světle. Jenomže mě nedrtí. To je to osvobození. Takže já mám takové podezření, že když jste teď říkal, že návrat k tomu intelektu, k tomu posouzení, rozboru, že prostě znamenal jakési sevření, tak to je spíš proto, že jste chtěl zapomenout, ne se nechat osvobodit. Najednou to bylo připomenutí. Že to nebyl doklad toho, že to nebylo osvobození.

Takovouto zapomenutost, to se získává třeba v hospodě. Já vím, že ne, odpustíte, ale chci to teď prostě zkreslit. Člověk když zapomene, tak se zbavuje problémů, ale jenom zdánlivě, protože ty problémy zůstávají. Kdežto to vnitřní osvobození, to vás nezbavuje problémů, ale zabraňuje tomu, aby vás ty problémy drtily. Ty problémy zůstávají, ale vy jste osvobozen k tomu, abyste se s nimi vypořádal. Pokud někdo chce zapomenout, no tak ten intelekt nebo ta chytrost ho potom drží při zemi, mu nenechá uletět. Ale uletět, to je jenom vždycky zdánlivě, to není žádné osvobození. Skutečné osvobození je, když uprostřed té situace, kterou vidím v plném světle a v celé realitě, když v tom nejsem zdeptán. To je osvobození. Osvobození není od situace, nýbrž uprostřed situace, která zůstává taková, jaká je, ale já ji necítím jako něco, co mě dusí, nýbrž já se v ní rozhoduji udělat něco.

Jiný hlas: V tom smyslu by bylo zajímavé takhle rozebírat tu postavu Františka z Assisi. Protože interpretována bývávala většinou tak, že to byl takový člověk s vlahým takovým podnebím duševním, který se vlastně osvobodil tím, že si žádné starosti nedělal. Ale na druhé straně, on přece jenom zase spoustu věcí nahlédl. On třeba nahlédl to, že on se bude snoubit s chudobou, zatímco všichni se snoubí s bohatstvím. Tak to neukazuje na to, že by to byl takový ten hodný kretén.

Ale zase na druhé straně, ten svůj úkol zase nerozpoznal tak, jako ho třeba rozpoznal Valdes, protože Valdes se domníval, že když to tak má být, tak to tak platí pro všechny. Kdežto Františkovi stačilo, že jemu neberou tu chudobu a nechtěl to už rozšiřovat všeobecně. Tím se ovšem stal méně nebezpečným a mohl být schválený. Kdežto ten Valdes byl evidentně nebezpečný, protože se domníval, že celá církev by měla být chudá.

Jiný hlas: Ještě bych teda zmínil ten aspekt odpovědnosti vůči prostým lidem nebo vůči těm druhým, o čem se mluví u vzdělanců. Tam by asi bylo dobré to nějak rozlišit.

Hejdánek: Ano. Především já jsem upozornil na to, že vzdělanec nerovná se chytrý ve smyslu Bonhoefferově. To je překlad Černého, nebo teď nevím, kdo přeložil úplně to *dumbness*. Pan Černý, ale nejsem si zcela jistý, takže prosím vás neberte to za fakt. Je to český překlad toho *La Trahison des Clercs*, čili *Zrada vzdělanců*, což znamená vlastně intelektuálové. To byli kdysi právě jenom klerici, kteří byli vzdělání. Naproti tomu byla šlechta, byli šlechtici, ti byli blbí a jenom vládli kopím a takovými volovinami, chodili na lovy a bavili se turnaji a podobně.

A jediní intelektuálové byli klerici, duchovní. No a Benda tam ukazuje, že klerici zradili své vlastní poslání, že moderní doba je vykolejená především proto, že oni nesplnili svou úlohu. To je taková zhruba myšlenka, která je tam popisována, dokumentována. Něco o Julienu Bendovi napsal, tím inspirován, malou knížečku *Zrada intelligence* nebo *O krizi intelligence*. A tam prostě zase používá slova *intelligence*, což je možná lepší překlad než vzdělanců. Ale kdo ví co to znamená vzdělanec? Člověk, který je vzdělán. Vzdělán znamená kultivován, to jest pěstován.

To je něco jiného, než co rozumíme vzděláním dnes. To znamená člověk, který hodně ví, který toho hodně nastudoval. To je vzdělanec. Skoro učenec.

Zatímco původně vzdělanec znamenalo mnohem víc. Něco z toho zůstalo v anglickém *educated*. Tam je *educated* člověk, který je vzdělán na školách, ale zároveň se umí chovat, je prostě vychován. Čili vzdělání a výchova jdou spolu.

No, a teď je otázka, co to znamená *Zrada vzdělanců*. Pochopitelně, pokud vzdělání nebo vzdělanost chápou jenom jako profesionální trénovanost, no tak tam jakápak zrada. Tam není žádná zrada možná. Ta celá koncepce zrady vzdělanců spočívá na jednom základním předpokladu, totiž že když je někdo vzdělán, tak má větší povinnosti než ten, kdo vzdělán není.

A tím se samozřejmě myslí povinnosti jiné než pouze technické. Že prostě když někdo umí řezat lidské tělo, to jest je chirurg, tak má jiné povinnosti než ostatní lidé. Totiž řezat tělo, tak se to nemyslí. Že to je jenom profesionální zdatnost, která teda vede k tomu, že se té profesionální zdatnosti využívá.

Vzdělanec, to je víc než jenom profesionální zdatnost. Takže on má jisté povinnosti, ze kterých ho nikdo nemůže vyvázat a které nejsou dány profesionalitou samotnou.

Čili on může zradit, aniž by porušil svou profesionální povahu nebo charakter. Jsou jeho povinnosti jiné ještě než profesionální. Někdy se mluví o profesionální cti nebo o vědecké poctivosti, vědecké morálce nebo etice. No a teď se všelico pod tím rozumí, ale dřív to bylo tak naprosto samozřejmé, že to nebylo oddělené. Že nebyla tady věda jako určitá profese a pak vedle toho nějaká vědecká etika. To prostě patřilo k tomu.

Takže o zradě vzdělanců je možno stručně říct toto, že oddělili profesionalitu a tu profesionální etiku a o tu etiku se přestali starat. Ale ne, že by to původně byly dvě věci, nýbrž oni to právě okleštili, oni z té vzdělanosti udělali pouhou profesionalitu. To jest oni sami sebe učinili jakýmsi nástroji. To je to, co je vědec. Vědec dneska je nástrojem v rukou svého šéfa, ředitele, ministerstva, akademie věd, RVHP nějakého plánování, nebo na západě zase nějakých podniků, monopolů, jejich účetních. Prostě dostane úkol a má ho vyřešit. Maličko je to v základním výzkumu, ale stejně tlak je dneska obrovský na to, aby se z každého vědce stal pouhý sluha.

Jiný hlas: Ale na druhé straně si všimni, že je pořád tady ještě to povědomí, že teda není jenom odborník. Protože pročpak by, když se podíváš do kteréhokoliv časopisu, tam je interview s nějakým odborníkem nebo s hercem a ptají se ho, jak se hraje to nebo tamto. Kladou mu všelijaké otázky, protože se furt ještě předpokládá, že ten Kašpar ještě ke všemu jako eticky myslí a myslí o míru a...

Hejdánek: To se vůbec nepředpokládá, to je jenom totéž, jako když se ptají známého fotbalisty, jakou operu má rád. To není proto, že předpokládají, že dobrý fotbalista se vyzná v operách. To je prostě žurnalistický trik, protože když je někdo známý v jednom oboru, tak se ho ptají na různé blbosti, to jest přesně ptají se ho na různé otázky, na které on kecá pitominky, a ty se potom tisknou.

Jiný hlas: Tím, že by to měl, že by měl být moudrý i v tom.

Hejdánek: To je, nevím, jestli se to tam dá, dalo by se to tak interpretovat, ale fakticky to vůbec není přítomno ve vědomí lidí. Prostě lidi podobně jako chtějí vědět, jestli ta Vondráčková opravdu přišla o zuby a dostala nové, nebo jak to vlastně bylo a tak, tak podobně se zajímají o to, jestli se někomu líbí ta opera nebo opereta nebo něco takového, ale v podstatě to není, že by jim něco on řekl, co by vzali vážně. Oni koneckonců chtějí, aby potvrdili to, co oni si sami myslí, jinak je to nezajímá.

Jiný hlas: No, ale co potom funkce idolů a takovýchhle? Tam ti lidé předpokládají, že ten idol je takový, že teda je ve všem nejlepší a ve všem...

Hejdánek: To si nejsem zcela jistý. Dneska idoly už tohoto typu, já nevím, jestli jsou. Jsou omezeny na určitou generaci. To je prostě, v jakém smyslu je idolem třeba nějaký hokejista?

Jiný hlas: Ale takový Lennon je idolem i v tom, co blábolil o tom světě.

Hejdánek: No tak Lennon, to je výjimka. Jakým idolem je Špinarová nebo Gott? Furt je to nejslavnější, nejnavštěvovanější, nikdy nemá prázno, furt vyprodáno. Je to nějaký idol. Mně se zdá, že už to všechno tak pokleslo, že dneska takové vzory životní vlastně neexistují, a kdyby existovaly, tak je zavřou.

Jiný hlas: Takže jo, bývaly takové doby, třeba ovšem to je trochu takový romantismus, který to ožíval. Bývali i dřív, ti rytíři byli jako měli představovat jakýsi vzor jednání. I to byl jakýsi pozdně středověký romantismus, který z nich to dělal, fakticky oni takoví nebyli.

Hejdánek: No, když si přečtete *Carlyla, Heroes and Hero Worship*, tam hrdinové a uctívání hrdinů, tak se to v češtině přeložilo, to je víc než titěrné, to je prostě hrůza. Takový ten patos prázdny z toho jde.

Jiný hlas: To je zase jako takové všeobecné vědomí, ono to může být i takové všeobecné vědomí vlastně jako třeba dejme tomu ten bavič, herec nebo inženýr odpovídá na určité otázky a snaží se přizpůsobit všeobecnému vědomí. Čtenář pak by rád byl s těmi bavenými uznáván a tak dál, byl v podvědomí.

Hejdánek: A vy si myslíte, že ho začnou uznávat víc, když on bude říkat to, co oni čekali už předtím? Oni zažijou základní uspokojení, že on není o moc chytřejší než oni. On jenom potvrzuje jejich...

Jiný hlas: No že jako jeho prestiž idolu vzroste. Já myslím, že to bohužel tak funguje teda dost.

Hejdánek: Já myslím, že jeho prestiž tak klesne. On jenom je známý, uznávaný, každý si s ním bude chtít připít nebo něco takového, ale vážit si ho nemá proč, poněvadž on říká totéž, co on si sám myslí. Tak proč by to oceňoval?

Něco jiného je jako říct třeba, když takový nějaký národní bard vyslovil něco za ty ostatní způsobem, jak oni to nedokážou a jsou si vědomi toho, že to nedokážou. On nepotvrzuje jenom je, nýbrž on jim ukazuje světlo dopředu. On je čím dál víc tím, čím jsou, ne že je nechává tím, čím jsou.

Tohle byli slavní básníci, jako Milton třeba. Ten hýbal s lidmi tímhle způsobem, ale to je přece něco jiného, než jenom že by jim vyhovoval. To dneska, pokud vidím, tak nikdo nedělá. Dneska nejsou ani Lermontovové, ani Puškinové a podobně. Prostě dneska už máme pouhé, já nevím, koho jmenovat. U nás vůbec nic a v tom *Sajuzu* tam já nevím, jestli se ještě čtou dneska básně toho, jak se jmenuje teď z...

Jiný hlas: Jevtušenko?

Hejdánek: Jevtušenko, no. To bývaly časy, že tihle lidé prostě v určitých společnostech něco přečetli a pak to letělo Moskvou, letělo to Leningradem, letělo to celou zemí, lidé se to učili nazpaměť. Já nemyslím, že dneska něco takového existuje.

Jiný hlas: Tady ne, no.

Hejdánek: No tak v těchle, no tak já nevím, možná že... ono je to taky ovšem ten Lennon teda, já zas to tak dobře neznám, abych to mohl říct definitivně, ale je to takový pokles, vždyť tam jsou takové slogany v podstatě jenom. Myšlenka tam nemůže být, vůbec v *pop music* tam myšlenky prostě nemají místo.

Jiný hlas: No jako idolem je, ale nic tam není v tom idolu, ještě brejličky a pro některé ještě teda, že se vyslovil nějak pro mír, nějaké ty kritické připomínky někde, ale jinak teda prostě je to dost taková sranda.

Hejdánek: A já myslím, že je slavný hlavně proto, že je možným představitelem nebo možným signálem, abych tak řekl, výrazem pro odpor. Prostě nějak se to kolem něj může zkrystalizovat nebo tak, ale fakticky jako nějaká vedoucí postava to není.

Jiný hlas: Já bych ještě k té zradě vzdělců, jestli toto není ta věc, která byla a už teda vlastně není, že se to stalo v té době, kdy vzdělanci oddělili to vzdělání jako profesionalitu od celkového zapojení a vyvlékli se z odpovědnosti. Vyvlékli se z odpovědnosti a já myslím, že ale takové ty náznaky jsou pořád, že se někdo odvolává na zradu těch vzdělců, jako když prostý lid, který se nechal někým ohloupit, pak prohlédne a řekne: „No jo, ale vy vzdělanci jste nám tehdy neřekli, že děláme blbost, když jsme se nechali ohloupit.“ Takže tohleto povědomí takové té zrady je tu pořád. I když už to není něco, co by bylo aktuální v emocích.

Hejdánek: No ono se to opakuje, jenomže taky ve stále pokleslejší podobě. Dneska už se od vzdělců

moc nečeká kromě té profesionality a vytýká se hlavně etika, což teda málokdy vzdělanci jsou. Problém je tedy ten, že se mezi těmi politiky, no tak u nás zvlášť je to taková divná situace, že těch takových zklamání nebo spíš takových předstíraných zklamání někdy je hrozně moc. Když si uvědomíte samu první republiku, jak nesplnila vlastně očekávání spousty lidí, a když došlo k Mnichovu, tak jak vlastně se všem hodilo říkat, že Beneš zradil. A že znova zradil po osmačtyřicátém, že nechal ty komunisty a tak dále. To je taková věc, že je komu to hodit na krk.

Nebo že lidi, kteří teda nenadávají úplně od začátku, nýbrž jenom jako by si to představovali líp, tak zradil od války, protože začal jinak slibovat něco jiného a potom se nechal jaksi vmanévrovat do stejných procesů jako za Stalina. Tak vždycky se to někomu dá na krk. Já nevím, jestli tohle je ten skutečný pocit, mně to připadá vždycky takové předstírané, protože kdo vlastně upřímně chtěl bojovat v tom osmačtyřicátém? Kdo vlastně chtěl? Copak když sežene prezident, tak se nedá nic dělat. To jako z čeho to vyplývá?

Nebo si stěžovat na to, že tady udělali komunisté puč v tom osmačtyřicátém, ale vždyť vůbec nikdo neprotestoval, kromě pár studentů, kteří šli na Hrad. Vždyť nikdo proti tomu nic nedělal. To byla naprostá bezmoc. No tak za těchto okolností je přece absurdní to svádět na nějakou jednu osobu nebo pár osob. Prostě *rezistence* neexistovala. Něco jiného je, když *rezistence* existuje a není nic platná, ale tady neexistovala.

No a to se dá vyložit různým způsobem. Já si myslím, že to do značné míry bylo způsobeno tím, že komunisté měli dost značný respekt, že to nebyl jenom strach. Byla to taková určitá nepoučenost z moskevských procesů a vůbec z celého toho stalinského... no a ovšem ta nepoučenost nebyla jenom naše, ta nepoučenost byla celosvětová.

No prostě je to všechno jinak. Musí se, když se to analyzuje, tak to vypadá jinak. To, co měl na mysli Bondy, je něco jiného, než o čem mluví lidé. Ti lidé mají na mysli zejména: nechali nás ve štychu, co jsme my prostí lidé, kteří nemáme možnost rozhodovat, co jsme my mohli dělat. Kdežto Bondy má na mysli něco jiného, totiž že se vypěstovala jakási taková *inertnost* vzdělců, kterým je to všechno fuk.

Dalo by se říct, že prostě jako se ve starověku z *filosofie* vyvinula *sofistika*, tak se ze vzdělců stali odborníci. Placení odborníci. To je asi ta... lidé už nechápou, co to je, od vzdělců už to neberou. Ještě by to brali od spisovatelů, ale když mezi těmi spisovateli je strašně málo vzdělců skutečných. Tam je to zase něco jiného. Spisovatel je schopný se stát takovým mluvčím, hláskou troubou. To mají lidé rádi. Ale proboha, kde to zůstalo, ta funkce toho svědomí národa, co se furt opakuje občas a jedni jsou pro a druzí proti. Tady už takoví spisovatelé vlastně nejsou. A nejenom u nás, ale vůbec. Co bychom měli dneska nějakého spisovatele jako svědomí národa? Nikde není nic takového.

No a tak, zdá se, že v tom Rusku ještě takoví jsou, někteří.

Jiný hlas: [nesrozumitelné]

Hejdánek: No dobrá, tak budiž. Jistě to povědomí jakési někde ještě v *rezistenci*, v jakémsi reliktu zůstává a je možné, že se to nějak obnoví. To povědomí... není to povědomí všeobecně v lidu, ale je to povědomí některých vzdělců.

Je otázka, možná že se to nějak vyvíjí, teď ta diskuse historiků v Sovětském svazu pod křídly Afanasjeva. Ta vypadá dost zajímavě. Jestli se to potáhne dál, to ovšem stále ještě není možné rozhodnout, jestli to není nějaký nový *oportunismus*.

No tak to skončíme. Já dneska nejsem schopen končit, protože...